



Tactus Werkgroep
Maatschappelijk
Herstel
Eindrapportage augustus 2009

**Met zorg alleen zijn we er niet;
herstel is het doel!**

Tactus Verslavingszorg
Keulenstraat 3
Postbus 174
7400 AD DEVENTER
T 0570 50 01 00
F 0570 50 01 15
I www.tactus.nl

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Al jaren wijzen cliëntenraden op het grote aantal cliënten dat te maken heeft met terugval en met hun worsteling om bij bureaucratische en niet samenwerkend organisaties en overheden de weg te vinden. Sinds de cliëntenraden in de verslavingszorg zich georganiseerd hebben, is dit 'zwart gat' met meer nadruk onder de aandacht gebracht van instellingen en overheden.

Het landelijk netwerk van cliëntenraden is een politieke lobby gestart met als doel dat maatschappelijk herstel onderdeel wordt van de verslavingszorg. Deze lobby heeft ertoe geleid dat in het nieuwe regeerakkoord (2007) letterlijk is opgenomen: "hoogwaardige verslavingszorg is mede gericht op arbeidsmaatschappelijk herstel en re-integratie".

Aan het voeren van deze lobby ligt de noodkreet van cliënten ten grondslag dat het van belang is dat cliënten, in wachtperiodes op vervolgzorg of na afsluiten van de behandeling, niet aan hun lot worden overgelaten. De ervaring is dat de cliënt in de knel komt bij gaten in de overgang tussen behandelingen of naar nazorg. Of in cliëntentaal:

Je bent dan na veel zelfoverwinning weer toe aan een volgende stap, dan ben je vaak nog erg onzeker over dat wat je nog te wachten staat. Juist dan is het zeer ontmoedigend als je een gat ziet opduiken, bijvoorbeeld door het nog niet kunnen oppakken van een volgende zorgmodule, of doordat iemand zijn afspraken of toezegging niet nakomt, of door niet goed opgeloste financiële of huisvestingsproblemen. Dit moet voorkomen worden.

Volgens de cliëntenraden zijn zorginstellingen vooral gefocust op de klinische en therapeutische behandeling van verslavingsproblemen, maar hebben ze te weinig oog voor maatschappelijk herstel.

De cliëntenraad van Tactus Verslavingszorg heeft zich aangesloten bij het standpunt van het netwerk om een verzwaard advies aan de verslavingszorginstellingen af te geven.

Dit advies, dat in maart 2007 aan de Raad van Bestuur van Tactus is uitgebracht, benadrukt het belang en de noodzaak van het voorkomen van 'het zwarte gat'.

1.2 Statement Raad van Bestuur

De cliëntenraad heeft in de overlegvergaderingen met de Raad van Bestuur haar zienswijze toegelicht. Naar aanleiding van het verzwaarde advies en de gesprekken met de cliëntenraad heeft de Raad van Bestuur besloten:

- a. Dat hulpverleningstrajecten van Tactus nog meer gericht zullen worden op herstel en daardoor voorkoming van terugval.
- b. Het advies van de cliëntenraad over te nemen.
- c. Te onderschrijven dat de aandacht voor maatschappelijk herstel in het behandeltraject, gecombineerd met onder meer door (ex)cliënten gestuurde initiatieven op het gebied van zelfhulp en ondersteuning, een positief effect heeft op zowel rehabilitatie als behandeling.
- d. Dat deze ontwikkeling goed aansluit bij de visie van de Raad van Bestuur op rehabilitatie, op emancipatie van de cliënt in het algemeen en daaraan een nieuwe impuls geeft.

De Raad van Bestuur zal - in samenspraak met de cliëntenraad - in het kader van het maatschappelijk herstel, nieuwe activiteiten ontwikkelen, uitbreiden of herzien.

Cliëntenraad en Raad van Bestuur trekken de conclusie dat voorgaand statement een vruchtbare bodem is voor een succesvolle koers naar een meer herstelgeoriënteerde zorgverlening.

1.3 Verschillen in huidige aanbod

In het huidige aanbod van Tactus zitten veel modules die gericht zijn op rehabilitatie of re-integratie. Er is echter niet sprake van een Tactus brede inbedding van deze al aanwezige en voor maatschappelijk herstel zinvolle modules en projecten. Dit is onder meer te verklaren door de verschillen in financiering van diverse cliëntprojecten. Binnen de verschillende gemeenten en regio's wordt hier anders mee omgegaan en de regio's verkeren in verschillende fasen van ontwikkeling.

1.4 Rollen

De Raad van Bestuur is als centraal aanspreekpunt voor de cliëntenraad en het managementteam de spil in de uitvoering van het maatschappelijk herstel.

De rol en inbreng van de cliëntenraad is in het overleg met de Raad van Bestuur van wezenlijk belang.

Aandachtpunten zijn het enthousiasmeren en stimuleren van de achterban van de cliëntenraad om zelf actief te zijn en initiatieven te nemen die bijdragen aan maatschappelijk herstel.

Naar verwachting is de uitwerking van deze notitie een langdurend proces, met diverse uiteenlopende projecten, waardoor het belangrijk is om naast het goed kunnen volgen van de voortgang van het proces, de “noodkreet” c.q. de oorsprong, levend te houden.

Raad van Bestuur en Cliëntenraad dragen samen, elk vanuit eigen positie en rol, verantwoordelijkheid voor het slagen van het traject.

1.5 Begrippen

In een eind 2007 gehouden extra overlegvergadering rond dit thema zijn een aantal begrippen gedefinieerd, zodat duidelijk is wat er bedoeld wordt als een bepaald begrip gebruikt wordt;

Maatschappelijk herstel:

Hernieuwd deelnemen aan het maatschappelijk verkeer.

Alle programma's, trainingen, modules, cursussen en diensten die daarop gericht zijn.

Rehabilitatie:

Hernieuwd doel geven aan je leven en aan je eigen levensverhaal.

Alle methoden die cliënten stimuleren en ondersteunen bij het zelf formuleren en uitwerken van persoonlijke doelen, waarbij die doelen op elk levensterrein kunnen liggen.

De visie van Tactus op maatschappelijk herstel is gestoeld op (in willekeurige volgorde):

- Emancipatie: de verslaafde is meer dan een lastpak, hij is medemens, medeburger. Verslaafd zijn (geweest) mag als feit op zich niet leiden tot maatschappelijke uitsluiting.
- Ondersteuning op alle levensgebieden.
- Versterking van de autonomie (eigen regie / daar waar het kan).
- Aandacht voor middelengebruik (middelengebruik is niet op voorhand een belemmering om te werken aan herstel).
- Ondersteuning van de omgeving (systeem, andere instellingen, gemeenten, buurt, scholen, etc.).

Hoofdstuk 2 De hoofdthema's

2.1 Inleiding

Naar aanleiding van bijeenkomsten tussen Raad van Bestuur en cliëntenraad, is door de Raad van Bestuur de Werkgroep Herstel in het leven geroepen, bestaande uit leden van de cliëntenraad en een lid van de Raad van Bestuur.

Deze werkgroep heeft tot taak te inventariseren welke elementen voor cliënten en ex-clieënten van Tactus van belang zijn als het gaat om maatschappelijk herstel en zodoende tot een advies te komen. Na een eerste verkenning door de werkgroep is besloten om medecliënten te betrekken bij deze verkenning. In samenspraak met de cliëntenraad en afdeling Zorgontwikkeling, is een enquête opgesteld. In de enquête is geïnventariseerd welke elementen voor de cliënten en ex-clieënten van Tactus van belang zijn als het gaat om maatschappelijk herstel.

Op basis van de uitkomsten van de enquête komen vier thema's naar voren¹ die belangrijke aangrijpingspunten bieden voor maatschappelijk herstel.

Er moet aandacht zijn voor:

- Arbeid
- Financiën
- Huisvesting
- Sociale activiteiten

¹ Een overzicht van de uitkomsten is als bijlage toegevoegd.

2.2 Uitwerking van de hoofdthema's

Voor de vier genoemde aandachtsgebieden die vorm moeten geven aan het maatschappelijk herstel geldt dat:

- a. Tactus zich bij al deze factoren richt op de inrichting (het ontwikkelen van instrumenten) en ondersteuning in een parallel traject dat gelijk loopt met de therapeutische behandeling.
- b. Cliënten bijdragen aan de ontwikkeling van door cliënten gestuurd aanbod en het onderhouden van verbindingen met het professionele traject.
- c. Cliënten zelf verantwoordelijk zijn voor het al dan niet nemen van initiatieven en de mogelijkheden die geboden worden om te komen tot cliëntgestuurde initiatieven.

2.2.1 Arbeid

De factor arbeid kan worden onderverdeeld in:

- Gewenning.
- Vergroten van vaardigheid.
- Begeleiding naar arbeid.

Bij de verkenning van 'arbeid' zijn een aantal thema's benoemd:

- Ervaringsplaatsen;
- Vrijwilligerswerk;
- Herintreding (ook bij bestaande werkgever);
- Beroepskeuze;
- Scholing;
- Zelfstandig ondernemer;
- Stage;
- Bemiddeling;
- Cliëntgestuurde bedrijven / projecten.

De rol van Tactus bij de factor arbeid:

- a. Tijdens de behandeling moet aandacht zijn voor arbeid; arbeid tijdens en na de behandeling.
- b. Voor de cliënt met ontslag gaat moet er een plan zijn opgesteld en in werking zijn gezet dat voorziet in concrete stappen die leiden naar arbeid.
- c. De ervaringsplaatsen moeten aansluiten bij mogelijkheden en wensen van de cliënten. Hiervoor is een breed scala aan ervaringsplaatsen nodig. Tactory vanaf het eerste begin betrekken bij de opstelling van het arbeidsplan.

De rol van de cliënten bij de factor arbeid:

- a. Ervaringsdeskundigheid zoeken / inzetten / aanvaarden.
- b. Deelnemen aan een kennisbank waardoor specifieke ervaring en kennis snel opvraagbaar zijn.

2.2.2 Financiën

Het uitgangspunt is dat maatschappelijk herstel begint bij de eerste intake. Dan is het logisch dat financiële problemen bij de intake in kaart worden gebracht en dat de cliënt ook geïnformeerd wordt over de mogelijkheden om de problemen zelf aan te pakken en welke hulp de cliënt kan krijgen.

Bij de verkenning van 'financiën' zijn een aantal thema's benoemd:

- Schuldsanering;
- Hulp bij financieel beheer;
- Verzekeringen;
- Uitkeringen aanvragen en behouden;
- Moeilijke formulieren;
- Scholing/training in het omgaan met financiën;
- Problemen met banken;
- Teruggaaf regelingen / compensatie regelingen;
- De kwaliteit van zaakwaarnemers / bewindvoerders.

De rol van Tactus bij financiën:

- a. Financiële problemen inzichtelijk maken.
- b. De cliënt informeren en adviseren over mogelijke oplossingen.
- c. Specialistische hulp bieden / inschakelen.
- d. Monitoren op dit onderwerp tijdens de behandeling.

De rol van de cliënten bij financiën:

- a. Buddyhulp bieden / zoeken.
- b. Ervaringsdeskundigheid zoeken / inzetten / aanvaarden.
- c. Deelnemen aan een kennisbank waardoor specifieke ervaring en kennis snel opvraagbaar zijn.

2.2.3 Huisvesting

Ook voor de huisvestingssituatie geldt dat het bij de intake in kaart wordt gebracht en dat de cliënt dan al geïnformeerd wordt over de mogelijkheden om de problemen zelf aan te pakken en welke hulp de cliënt kan krijgen.

Bij de verkenning van 'huisvesting' zijn een aantal thema's benoemd:

- Ingeschreven staan;
- Kennis van urgentieregels;
- Kennis van sociale kaart;
- Woning behouden;
- Wel of niet terug;
- Woonmogelijkheden, hoe wil je wonen;
- Bereikbaarheid;
- Buren/buurt/goede buur zijn;
- Training in huishouden;
- Gezins situatie;
- Contacten.

Financieel in relatie tot huisvesting:

- Waarborgsom;
- Inrichten;
- Verzekeringen;
- Verhuizen;
- Gas / licht / water.

De rol van Tactus bij huisvesting:

- a. Huisvestingproblemen inzichtelijk maken.
- b. De cliënt informeren en adviseren over mogelijke oplossingen.
- c. Specialistische hulp bieden / inschakelen.
- d. Monitoren op dit onderwerp tijdens de behandeling.
- e. Woonbegeleiding.

De rol van de cliënten bij huisvesting:

- a. Buddyhulp bieden / zoeken.
- b. Ervaringsdeskundigheid zoeken / inzetten / aanvaarden.
- c. Deelnemen aan een kennisbank waardoor specifieke ervaring en kennis snel opvraagbaar zijn.

2.2.4 Sociale activiteiten

Door het ongunstige beeld dat over verslaafden bestaat is sociale re-integratie niet gemakkelijk. Maatschappelijk herstel moet al beginnen bij het eerste gesprekken. Tevens moet er bij het begin van de behandeling al aandacht worden besteed aan de toekomstige sociale activiteiten. Gaande de behandeling wordt er een plan gemaakt en waar mogelijk al in werking worden gezet.

Bij de verkenning van 'sociale activiteiten' zijn een aantal thema's benoemd:

- Sociale contacten;
- Bevorderen van interactie;
- Sociale steun;
- Emotionele steun;
- Dagbesteding;
- Verenigingsleven;
- Deelnemen in de buurt;
- Opbouwen van een contacten netwerk;
- Vinden van opstapjes voor het aangaan van contacten (hond e.d.);

- Sociale integratie (onderhouden van bestaande netwerk of nieuw netwerk);
- Het belang van contacten en netwerken wordt onderschat door hulpverleners;
- Communicatie via internetforum → via Tactus of algemeen? Alcohol de baas?;
- Regioforum voor als je ook contact mogelijk maakt (samen vissen e.d.);
- Breder voor als je juist je grenzen wilt verruimen;
- Het aanbod moet aansluiten bij wensen en mogelijkheden van de cliënten: dit vraagt een breed zicht op de mogelijkheden van de cliënt en de lokale samenleving.

De rol van Tactus bij sociale activering:

- a. Cliënten wijzen op de gevaren van het zwarte gat (na de behandeling).
- b. Geven van trainingen en tips over het omgaan met je geschiedenis.
- c. Sociale vaardigheidstrainingen.
- d. Stimulering van cliënten deel te nemen aan de samenleving.
- e. Cliënten informeren en adviseren over de lokale mogelijkheden.
- f. Opstellen van een terugvalplan.
- g. Bieden van nazorgcontacten door (eigen, vertrouwde) hulpverleners.

De rol van cliënten bij sociale activering:

- a. Actief maatjes/buddy's zoeken via het aanbod van vrijwilligerswerk.
- b. Als buddy of maatje fungeren door aan te melden bij Maatjesproject of Buddyzorg.
- c. Medecliënten meenemen als introduc e bij activiteiten.
- d. Contact zoeken met InTact.

Hoofdstuk 3 **Conclusies van de werkgroep**

3.1 Algemeen

Het leidend principe:

(Maatschappelijk) Herstel moet, vanaf het eerste contact met de cliënt, uitgangspunt zijn.

- a. Daartoe zal tijdens de intake al een eerste inventarisatie moeten plaatsvinden.
- b. Hierbij worden de in hoofdstuk 2 beschreven gebieden, die als wezenlijk worden gezien voor het maatschappelijke herstel, gelijk met het afnemen van de MATE, in kaart gebracht.
- c. Maatschappelijk herstel moet een onlosmakelijk onderdeel zijn bij het behandeltraject bij Tactus.
- d. Dit onderdeel van het traject wordt nog niet overal toegepast en vereist nadere specifieke kennis en ervaring dan waarop hulpverleners van Tactus zijn aangesteld.
- e. Aandacht voor, en het werken aan maatschappelijk herstel zal, naast de professionele verslavingshulpverlening, ook plaats moeten vinden in een paralleltraject.

3.2 Verwevenheid en borging

Vooraf: de term *paralleltraject* kan leiden tot een associatie met *dus niet onze verantwoordelijkheid*. Nu zal het aanbod uit het paralleltraject inderdaad in veel gevallen formeel niet tot de zeggenschap van Tactus behoren. Maar Tactus neemt wel de verantwoordelijkheid op zich om aanbod voor het paralleltraject te stimuleren, te initiëren en te faciliteren (zoals bij InTact).

- a. Er moet verwevenheid tussen de beide trajecten (professionele verslavingsbehandeling en maatschappelijk herstel) tot stand worden gebracht. Cliënten moeten het aanbod en de diensten van beide kunnen benutten. De verwevenheid moet zodanig zijn dat de cliënt het als  en geheel ervaart.
- b. Hoe deze verwevenheid wordt vormgegeven is afhankelijk van een aantal factoren, waaronder de persoonlijke situatie van de cliënt. Het zal steeds om maatwerk gaan.
- c. Tactus zal vanaf het begin in het contact met de cliënt aandacht hebben voor maatschappelijk herstel. Door tijdens de behandeling structureel aandacht te hebben voor de vorderingen op het gebied van maatschappelijk herstel vindt een borging van dit traject plaats.
- d. Bij het maatschappelijke herstel zijn het gezin, familie en vrienden een belangrijke factor. Het verdient aanbeveling om de systeembehandeling nadrukkelijk in stand te houden en zelfs verder uit te bouwen.
- e. Maatschappelijk herstel is niet een traject waarin alleen de cliënt, ondersteund door ervaringsdeskundigen en hulpverleners, de hoofdrol speelt. De sociale context is een belangrijk element in het maatschappelijk herstel en in de nazorg. In het behandeltraject moet het 'gewone' leven en 'het-leven-na-de-behandeling' meer centraal staan.

3.3 Overige aandachtspunten en criteria

- a. De thema's uit maatschappelijk herstel moeten niet alleen gestimuleerd / hersteld worden, maar voor veel cliënten zal het ook gaan om **behoud**.
- b. Een punt dat als algemeen criteria voor meer thema's geldt:
 - Dat Tactus aandacht heeft voor het actueel houden van kennis (borgen).
 - Dat Tactus alert is c.q. zorg draagt dat er voldoende specialistische hulp beschikbaar is.
 - Dat het steeds gaat om maatwerk, per cliënt.
- c. Nazorg is een algemene term, wij bedoelen hier specifiek:
 - Contact tussen hulpverlener/instelling na einde van klinische of ambulante behandeling. Hierbij is het wenselijk dat na ontslag contact mogelijk blijft met de hulpverlener, waarmee de cliënt al een relatie heeft. Dit standpunt wordt door cliënten en hulpverleners onderschreven. Contact kan daarbij uitgaan van de cliënt, maar ook van de instelling. De mogelijkheid tot dit vervolcontact moet met de cliënt worden besproken en de afspraken daarover samen met hem vastgelegd.

3.4 Samenvattend

De grondgedachte is dat een parallelproces aan de behandeling vanaf aanmelding tot aan ontslag/afsluiting wordt aangeboden. In dit parallelproces kunnen zowel (ex)cliënten als andere instellingen een rol spelen.

Kerdoelen die hiermee worden gehaald zijn:

- a. Meer focus van behandelen naar ook maatschappelijk functioneren (herstel).
- b. Voorzien in adequate terugkeer programma's en overbruggingssteun.
- c. Ondersteuning door lotgenoten.
- d. Ondersteuning van motivatie.
- e. Continuïteit van zorg.
- f. Leveren van adequaat crisisaanbod.
- g. Beperken van drop-out.

Hoofdstuk 4 Aanbevelingen voor vervolgstappen

- ✔ Bespreken en vaststellen van de notitie door Raad van Bestuur en cliëntenraad.
- ✔ Raad van Bestuur neemt het besluit tot het maken van een plan van aanpak met tijdspad.
- ✔ Raad van Bestuur stelt een projectgroep in om het plan van aanpak op te stellen.
- ✔ Bij de samenstelling van de projectgroep moet de deelname van beleidsmedewerker, afdeling Zorgontwikkeling en MT-leden overwogen worden.
- ✔ Raad van Bestuur stelt vast wie verantwoordelijkheid krijgt toegewezen voor dit project.
- ✔ Het voorgestelde plan van aanpak wordt besproken en vastgesteld door cliëntenraad en Raad van Bestuur.
- ✔ De uit het plan van aanpak voortvloeiende projecten en/of pilots worden in de cliëntenraad en Raad van Bestuur geëvalueerd.
- ✔ Het plan van aanpak voorziet in een communicatieplan, zodanig dat de voortgang voor alle belanghebbenden te monitoren is.
- ✔ Het gehele proces wordt jaarlijks gerapporteerd en geëvalueerd aan de Raad van Bestuur.
- ✔ Het monitoren van het gehele traject en het eventueel uitbreiden van initiatieven is een onderwerp dat regelmatig op de overlegagenda van Raad van Bestuur en cliëntenraad zal staan.
- ✔ De Raad van Bestuur neemt 'maatschappelijk herstel' op in het meer jaren beleidsperspectief van Tactus.

BIJLAGE

De uitslag van de enquête op een rij.

Dagbesteding (N=85 door 85 cliënten ingevuld)

	Belangrijkste	2 ^e belangrijkste
Gebruik maken van werkervaringsplaatsen	40 44,4%	12
Goede bemiddeling en begeleiding naar vrijwilligerswerk	35	11
Vroeg in de behandeling aandacht besteden aan eenzaamheid en verlangens(trek?)	29	11
Een op resocialisatie gericht programma als onderdeel van behandeling	25	12
Begeleid leren met voldoende intensieve ondersteuning	22	22

Overige (N=80 ingevuld door 80 cliënten)

	Belangrijkste	2 ^e belangrijkste
Nazorg moet gebeuren, óók als dit niet nodig lijkt. Al is het een keer bellen, misschien af en toe een bezoekje	37 41,1 %	14
Ervaren (ex)cliënten moeten op resocialisatie gerichte activiteiten begeleiden in plaats van zorgverleners	26	21
24 uur per dag terugvallen kunnen vallen op een telefonisch bereikbaar vangnet van zelfhulp	29	14

Financiën (N=80 ingevuld door 80 cliënten)

	Belangrijkste	2 ^e belangrijkste
Meer hulp bij financiële problematiek	34 37,8%	14
Gebruik kunnen maken van een Juridisch adviesbureau bij bijvoorbeeld bewindvoorderschap	26	14
Budgetteringscursus	21	12

Vrijtijdsbesteding / sociale contacten (N=85 door 85 cliënten ingevuld)

	Belangrijkste	2 ^e belangrijkste
Eigen aanbod van Tactus voor bijvoorbeeld creatieve activiteiten of sport/spel in eigen kring	31 34,4%	18
Laagdrempelige inloop en ontmoetingsplekken met bijv. goedkope eetgelegenheden, ook s' avonds en in het weekend	24	9
Alcoholvrije recreatie voor meer kansen op contact en ontmoeting. Bijv. Café de Blauwe Knoop / internet café / biljart / darten / wandelen / fietsen	20	19
Bijeenkomsten met lotgenoten zowel voor, tijdens als na de behandeling	19	18
Gebruik maken van de steun van een Buddy(een vrijwilliger met cliëntervaring)	18	14

Wonen (N=80 ingevuld door 80 cliënten)

	Belangrijkste	2 ^e belangrijkste
Hulp bij oplossen huisvestingsproblemen	31 34,4%	17
Safe houses	23	18
Time out hotel	15	16
Kookcursus en voedingsadvies	14	16